

איזו הכנסת אורחים

בסוף פרשת לך-לך קראנו על ברית המילה שעשה אברהם, ופרשת וירא ממשיכה לתאר את מה שקרה בימים שלאחר הברית. כך מספרת התורה:

וַיֵּרָא אֱלֹהֵי ה' בְּאֵלֵי מֶמְרָא, וְהוּא יֹשֵׁב פֶּתַח הָאֵהָל בְּחֶם הַיּוֹם.

הפסוק קצר, אך מספר המון.

המפרשים² מסבירים שהיה זה היום השלישי לברית של אברהם, כשהכאבים עוד לא שכנו. היה זה יום חם מאד, ולא סתם. השם "הוציא חמה מנרתיקה", הגביר את הטמפרטורות עד שבחוץ שרר עומס חום קיצוני. הקדוש ברוך הוא עשה זאת כדי שאנשים לא יסתובבו בדרכים ויבואו להתארח אצל אברהם, בכדי שהוא יוכל לנוח ולהתאושש. אך אברהם ממש לא הולך לנוח. אם האורחים לא באים אליו, הוא יביא אותם. הוא יושב בפתח האוהל שלו ומצפה לאורחים.

ואז השם מתגלה אליו. בזכות³ המצווה החשובה של ברית המילה, זוכה אברהם לכך שבורא העולם בעצמו בא לבקר אותו ולסעוד אותו.

אלא שממש בעיצומה של אותה התגלות רוחנית, מפציעים מרחוק שלושה אורחים. בהמשך מתברר שאלו אינם אורחים תמימים, אלא מלאכים שבאים בשליחות מיוחדת עם בשורות, אבל את זה אברהם לא יודע. אברהם רואה הזדמנות להכניס אורחים, והוא רץ אליהם בשמחה:

וַיֵּשָׂא עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אַנְשִׁים נֹצְבִים עָלָיו, וַיֵּרָא, וַיֵּרָץ לִקְרָאתָם מִפֶּתַח הָאֵהָל, וַיִּשְׁתַּחוּ אֲרָצָה.

אברהם פונה אל עוברי האורח ומציע להם להתארח אצלו, והם מקבלים את הצעתו:

יֵקַח נָא מֵעֵט מִים וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁעֵנוּ תַּחַת הָעֵץ, וְאָקַחְהָ פֶתַח לָחֶם וְסַעֲדוּ לָבֶכֶם אַחֵר תַּעֲבְרוּ כִּי עַל כֵּן עָבְרָתֶם עַל עַבְדְּכֶם, וַיֹּאמְרוּ כֵּן תַּעֲשֶׂה כְּאִשֶּׁר דִּבַּרְתָּ.

אך לפני⁴ שאברהם רץ לקבל את האורחים, הוא פונה אל השם בבקשה:

וַיֹּאמֶר: אֱ-דָנִי אִם נָא מְצֹאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֵל נָא תַעֲבֹר מֵעַל עַבְדְּךָ.

1. בראשית, יח, א.
2. על פי פירוש רש"י כאן.
3. ראה לוח היום יום ט חשון.
4. על פי הפירוש השני ברש"י.

שוינו בלקוטי שיחור

תרגישו בבית

הכנסת אורחים היא תכונה אומיינית לעם ישראל. ירשנו אותה מאברהם אבינו, שהיה מכניס אורחים גדול וחינך כך גם את ילדיו. מאחורי נוהג הכנסת האורחים עומדת גישת חיים שמלמדת אותנו איך עושים חסד ונותנים צדקה.

השיחה המלאה – בלקוטי שיחות חלק כה, שיחה ראשונה לפרשת וירא.

לקוטי שיחור
- א -
על פרשיות השבוע. חנים ומנוחה
עריכה:
הרב דויד אולידורט
הרב ישראל אריה ליב רבינוביץ
מכבד כבוד
דמו"ר מ
וועדה נציג ו"ע
סניאודסאון
מלובאוויטש
ספר ראשון - כך ראשון
בראשית

אברהם מבקש לא לפספס את ההתגלות האלוהית הנדירה. הוא מבקש שהשם ימתין עד שהוא יסיים לקבל את פניהם של האורחים ולארח אותם.

בהמשך, מתארת התורה בהרחבה ובפירוט את האירוח יוצא הדופן של אברהם.

הסיפור הזה מלמד בראש ובראשונה על ההשתדלות הגדולה של אברהם אבינו לקיים את מצוות הכנסת אורחים. הציפייה לאורחים, אפילו כשמזג האוויר לא נוח והגוף כואב וחלש, הכנת הארוחה היוצאת מן הכלל, ההתרוצצות והדאגה לשרת את האורחים - כל אלה מלמדים על תכונת הכנסת האורחים המיוחדת של אברהם אבינו.

יותר מזה: אברהם אבינו דוחה את ה'שיחה' עם הקדוש ברוך הוא מפני הכנסת האורחים. נשים לב מה התורה מספרת לנו. האורחים מגיעים לאברהם באמצע ההתגלות האלוהית, והוא פונה לקדוש ברוך הוא ומבקש ממנו להמתין עד שיסיים להכניס אותם אל ביתו ולארח אותם!

מה זה מלמד אותנו? דבר מפליא. הכנסת אורחים חשובה מכל מעלה רוחנית גבוהה ככל שתהיה, יותר אפילו מביקור של הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו! כך אומרת הגמרא: "גְדוֹלָה הַכִּנְסַת אֹרְחִין מִהַקְבֵּל פְּנֵי הַשֶּׁכִּינָה, דְּכָתִיב [-] שְׁנֵאמַר: [וַיֹּאמֶר: ה' אִם נָא מִצָּאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֶל נָא תַעֲבֹר [מֵעַל עֲבָדָךְ]]."

זהו לקח לדורות עבורנו. בימינו, הכנסת האורחים הקלסית, להכניס הביתה ולהאכיל אנשים שאין להם קורת גג ומה לאכול, כמעט נעלמה, ובדרך כלל הכנסת אורחים היא חוויה נעימה של אירוח חברים ובני משפחה לבילוי משותף. דווקא לכן חשוב לזכור שעבור הכנסת אורחים אמיתית - להכניס הביתה נזקקים ולתת להם אוכל חם ומקום לישון - שווה לוותר על הרבה. אם על התגלות של השם אברהם ויתר כדי לזכות להכניס אורחים, בוודאי שאנו נוותר על נוחות ורווחה גשמית, ואפילו על שעת איכות רוחנית, כשמזדמנת לנו אפשרות להכניס הביתה את אלו הזקוקים לכך.

הצדיק רבי אליעזר דר בכפר, והיה מכניס אורחים גדול. שליחים מיוחדים היו יוצאים בפקודתו לחזר אחרי עוברי אורח ולהכניסם

לביתו, ולאחר שהאכילם והשקם היה נותן להם מתנות וצידה לדרך.

התנהגותו במידת הכנסת אורחים עשתה רושם גדול למעלה, והוחלט להעמידו בניסיון כדי לבחון עד כמה גדולה צדקתו. אמר השטן: "אני אלך ואנסנו", ואליהו הנביא אמר: "לא כי, מוטב שאני אלך". החליטו לשלוח את אליהו הנביא לשם כך.

בא אליו אליהו הנביא ביום השבת אחר הצהריים בדמות עני עובר ושב ההולך במקלו ובתרמילו. נכנס אליו ואמר: "שבת שלום!".

ר' אליעזר לא התקצף על חוצפת העני לחלל את השבת בפניו, לא גער בו ולא בייש אותו, אלא נתן לו מיד סעודה שלישית, ובמוצאי שבת נתן לו סעודת מלווה מלכה, ולמוחרת ביום ראשון נתן לו גם נדבה הגונה, ולא הזכיר לו כלל כי עשה איסור בבואו אליו מן הדרך בעצם יום השבת עם חפציו ומטלטליו.

כשראה אליהו הנביא את הנהגתו הטובה, נתגלה אליו ואמר לו: "דע שאנכי אליהו, ובאתי לנסותך. ובזכות שעמדת בניסיון לבלי לבייש את האורחים הבאים אליך, תזכה לבן שיאיר את עיני ישראל".

ברכתו של אליהו נתקיימה, ור' אליעזר זכה להוליד את רבי ישראל בעל שם טוב⁶.

איך הוא ראה אותם?

אך לצד ההתפעלות הגדולה מהכנסת האורחים של אברהם אבינו, נשאלת שאלה פשוטה:

כיון שאברהם עמד במצב של "וירא אליו השם", כיצד יתכן שהביט והבחין בעת מעשה ב"שלושה אנשים", בראייה שמתוך שימת לב המביאה לידי "וירץ לקראתם"? הלא בשעת העמידה "לפני השם" צריכה להיות מושללת כל תנועה, ועל אחת כמה וכמה שימת לב, כלפי אדם או כל דבר אחר!

ניתן ללמוד זאת במכל שכן מקריאת שמע, שצריכה להיות "בכוונה" באימה וביראה,

6. סיפורי חסידים, חלק א, עמוד 54.

5. שבת, קכז, א.

ברתת¹ ובזיעה², לפי שזוהי קריאת "כתב המלך על בני מדינתו", וצריך שיהיו הדברים "כחדשים".

ועל דרך זה בתפלת העמידה, שמאחר ש"המתפלל" . צריך שיראה עצמו כאילו שכנה שרויה כנגדו³, היינו שעליו להרגיש אז כמי ש"עומד לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא", הרי הדין הוא שאסור לו להפסיק לשום דבר וחייב לעמוד "כעבדא קמי מריה" [- כעבד לפני אדונו]⁴, ללא שום תנועות - "אין לזוז ממקומו".

ועל אחת כמה וכמה אברהם, שהיה אז "עומד לפני ה'" באופן הכי גלוי ונעלה,

היינו שבנידון דידן [- בנושא שלנו] אין מדובר לא על "כתב" ולא על "כאילו", אלא "וירא אליו הוי" ממש.

ואיך יתכן שבאותה שעה "וירא והנה [שלושה אנשים]", שהבחין בשלושת האנשים!?

חז"ל מלמדים אותנו שבזמן קריאת שמע צריך לחוש יראת כבוד, כמו בקריאת צו מלכות; ובתפילת שמונה עשרה ההרגשה צריכה להיות כמו התייצבות לפני המלך עצמו, ולכן אסור להסיח את הדעת ולחשוב על שום דבר אחר

ואפילו לא לעשות תנועה מיותרת.

אפשר גם להרגיש את זה בצורה מוחשית. אפילו יהודי פשוט, כשהוא קורא "שמע ישראל" ומקבל עליו עול מלכות שמיים בכוונה גדולה ובשימת לב בשיאה של תפילה נעילה, לא חושב באותה שעה על דבר מלבד השם. לא על חשבון הבנק ולא על בעיות הבריאות, ובוודאי לא על חוויה שעברה עליו או שמועה ששמע.

מכל זה אפשר להבין את עוצמת החוויה של אברהם אבינו כשהקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו מתגלה אליו. מתבקש לדמיין את אברהם עומד בלי תזווה, בדממה של קודש ויראת כבוד לפני הקדוש ברוך הוא. והנה, התורה מספרת לנו: "וירא והנה שלושה אנשים ניצבים עליו, וירא וירץ לקראתם".

איך אברהם אבינו, בעיצומה של ההתגלות "באופן הכי גלוי ונעלה" של השם, בכלל מבחין בשלוש צלילות מתקרבות לעברו?! כיצד בכלל הוא רואה אותם ושם לב אליהם, כשהוא בעיצומה של התגלות אישית ישירה של הקדוש ברוך הוא אליו?

הליווי חשוב יותר מהאירוח?

לפני שנשיב על השאלה, נראה בצורה מפורטת יותר מה באמת אנו לומדים מהכנסת האורחים של אברהם אבינו.

וב"שם): פסיקתא דר"כ פ' שור או כשב (בהוצאת באבער, וכן בנוסח כ"י אוקספורד ועוד - נ"י. תשכ"ב; ע"י מו"ק שם: נוסח הכ"י בדק"ס מו"ק שם. וכן הביא בדק"ס ברכות שם (סוף הערה יד) מכ"י).

ויש לומר בדיוק גירסא זו, כי אימה ויראה - רגש שבנשמה, רתת וזיע - ענין שבגוף (ראה לקוטי הש"ס להאריז"ל מו"ק שם (ד"ה מה להלן). סה"מ תיש"א ע' 250 ובהערה 2 שם. לקו"ש ח"כ ע' 548-9) - סוגים נפרדים (להעיר גם מלשון הב"ח לטור שם: ומדלא קאמר נמי לא באימה וביראה ולא ברתת ובוזע כו'). ועד"ד' אותיות שבשם הוי' (שהם כנגדם) - הנסתרות, הנגלות.

ג. כ"ה גם בהמשך הסעיף בשו"ע אדה"ז שם (וכ"ה גם בדפוס ראשון דשו"ע אדה"ז). וכ"ה בש"ס מו"ק שם (בה"א). אבל בשו"ע המחבר בלי ה"א (ושם: וזיע - בלי ב'). וכ"ה בשני דפוסים שו"ע אדה"ז וזוטמיר הנ"ל. וכ"ה בשאר כל המקומות שנזכרו בהערה שלפנ"ז. וכ"ה בברכות ובע"י מו"ק ודק"ס שם נוסח הכ"י ודפוסים.

ד. צ"ל "אל"?

ה. שו"ע אדמו"ר הזקן חא"ח רסצ"ח. וש"נ.

ו. ברכות לג, רע"א.

ז. שבת י, א. טושו"ע (ודאמו"ר הזקן) או"ח סו"ס צה.

ח. שו"ע אדמו"ר הזקן שם ס"י קד ס"ב.

ט. כלשון הכתוב פרשתו יח, כב.

י. להעיר מוב"ד (פמ"ח, ט); וירא בשכינה וירא במלאכים. ובפי' ידי משה שם. ברכי יוסף יו"ד סרמ"ד בתחלתו ושם ד"ה ואשר גמר.

א. שו"ע אדמו"ר הזקן חא"ח ר"ס ס"א.

ב. לכאורה צ"ל "וברתת" בוא"ז (וכ"ה בשני דפוסים שו"ע אדה"ז - זוטאמיר תרס"ז. שם תרכ"ב), וכמו שהוא בהמשך הסעיף שם בהבאת דברי המדרש (וכ"ה בסיום לשון הטור שם (לפנינו). וכן בדפוס וויניציאה שי (דפוס א' הדטור עם הב"י) בנוגע לק"ש. וכן ל' הב"י שם (לפנינו ובדפוס וויניציאה הנ"ל) בפעם הא'. ובפעם הב' - גם "ביראה" הוא בלי וא"ו, וכ"ה תנחומא אמור (י). טור שם (לפנינו ובדפוס וויניציאה הנ"ל) בהבאת המשל שבמדרש. וראה חילופי נוסחאות בויק"ר (הוצאת מרגליות, ירושלים תשל"ב) פכ"ז, ו כמה שינויי גירסאות: "ביראה" בלא וא"ו, או גם "וברתת" בוא"ז. ד' לשונות הנ"ל "באימה כו" הובא גם: ביוזמן (ד, ריש ע"ב - לגיסרת הע"י וכ"י (ראה דק"ס שם). וכן באדר"ג רפ"א) - לענין תורה - ושם "ביראה ברתת" בלא וא"ו; בויק"ר שם לפני' במשל (לענין אחר), ושם לפנינו וביראה ורתת - שניהם בוא"ו, וביק"ר (מרגליות) שניהם בלא וא"ו; ויק"ר פ"א ז בלשון המשל. וגם שם כמה שינויים - ראה הוצאת מרגליות. ובתנ"ך שמיני י, ד (ל"ש שם רמז תיקא), וכן תנחומא שמיני (ט) ו רק ג' לשונות "באימה וברתת ובוזע", וכן ביוזמן שם לפנינו. וקרבן לומר שזוהי השמטת מעתיק. ואכ"מ). - וראה ברכות כב, א (ומו"ק ט, א) באימה וביראה וברתת ובוזע.

אבל בשו"ע המחבר ריש הסימן כאן "ברתת" בלא וא"ו (וכן הוא בדפוס ראשון דשו"ע אדה"ז כאן) (וכ"ה בטור דפוס אויגסברג ש - שתי הפעמים: ובב"ח ופרישה שם (בשם הב"י) ב' הפעמים). וכ"ה בכמה מקומות (ומהם: במקורו במדרש - ויק"ר פכ"ז ו (לפנינו). וכן בויק"ר הוצאת מרגליות) - שמשם הובא המשך לשון אדה"ז. כנסנו עה"ג דשו"ע אדה"ז (וכמ"ש בטור

הנה כך כותב הרמב"ם:

מִצֻּת עֲשֵׂה שֶׁל דְּבָרֵיהֶם [- חֻמּוֹת] לְבָקֵר חֻלִּים, וּלְנַחֵם אֲבָלִים, וּלְהוֹצִיא הַמֵּת, וּלְהַכְנִים הַפֶּלֶה, וּלְלוֹוֹת הָאוֹרְחִים...

שֶׁכֶּר הַלְוִיָּה מְרַבָּה מִן הַפֶּל.

וְהוּא הַחֵק שֶׁחֲקָקוּ אֲבָרֵיהֶם אֲבִינוּ וְדָרְךְ הַחֶסֶד שֶׁנֶּחֱג בָּהּ: מֵאֲכִיל עֹבְרֵי דְרָכִים וּמִשְׁקָה אוֹתָן וּמְלֻחָה אוֹתָן.

וּגְדֻלַּת הַכִּנְסַת אוֹרְחִים מִהַקְפֵּלֶת פְּנֵי שְׂכִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיֵּרָא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים" - וְלוֹוִים יוֹתֵר מִהַכִּנְסָתָן.

אָמְרוּ חֻמּוֹת: כָּל שְׂאִינוּ מְלֻחָה, כָּאֵלוּ שׁוֹפְךְ דָּמִים.

אנחנו רגילים לביטוי "הכנסת אורחים", ולכאורה בצדק. זאת משום שהחלק הקשה והדורש ביותר באירוח הוא פשוט להכניס את האנשים הביתה ולקבל אותם. אבל לא כך הרמב"ם קורא למצווה הזו. הוא מדבר על המצווה "ללוות האורחים".

והשאלה פשוטה:

למה כתב הרמב"ם "וללוות האורחים", ולא בביטוי הכולל הכל: "הכנסת אורחים"?

מדוע בחר הרמב"ם פרט אחד באירוח כדי לתאר דרכו את המצווה?

אם כבר בוחרים פרט, אפשר לבחור את האכילה או את השינה; למה את הליווי? לכאורה, זה הפרט הכי פחות חשוב: אחרי שקיבלנו את האורח במאור פנים, דאגנו לו לכל צרכיו וכעת הוא שבע ורענן ומוכן להמשיך בדרכו, אנחנו גם יוצאים ללוות אותו עד הרכב או עד תחנת האוטובוס. מה כל כך חשוב בליווי של האורחים, ומדוע?

וכפי שאפשר לראות מהמשך דבריו של הרמב"ם, ליווי האורחים בתום האירוח הוא חלק חשוב ומרכזי מאד במצווה עצמה. במובן מסוים, נראה שהליווי של האורחים לדרכם חשוב אפילו יותר מעצם ההכנסה שלהם הביתה, יותר אפילו מלתת להם ארוחה חמה ומיטה.

ואילו מילים! "שכר הלוויה מרובה מן הכול", "הוא החוק שחקקו אברהם אבינו", "ליוויים יותר מהכנסתם", ואפילו "כל שאינו מלווה, כאילו

שופך דמים". לא פחות! שנבין: הכנסתי אורח הביתה, האכלתי אותו בארוחות חמות וטעימות, פינקתי אותו במשקאות, דאגתי לו לחדר עם מצעים ומזגן, ולאחר שלושה ימי פנסיון מלא נפרדתי ממנו לשלום ליד דלת הבית ונופפתי לו לשלום בלי ללוות אותו - וזה כאילו רצחתי? מה פשר ההשוואה המצמררת הזו?

יהודי עשיר היה מהדר במצוות הכנסת אורחים. לכולם היה ידוע כי ביתו פתוח לרווחה תמיד לכל המעוניין, וארוחות חמות מוגשות בו במאור פנים לכל מי שחפץ. עניים ועוברי אורח היו פוקדים את ביתו תדיר.

לילה אחד פרצה דלקה בביתו. האש השתוללה מבלי מעצורים וכילתה את הבית כליל. רק העשיר ובני ביתו ניצלו כשהם נותרים בחוסר כל.

הלך אותו עשיר אל רבו, ותמה בפניו מדוע הגיעה לו צרה כזו.

ענה לו הרב:

התורה מספרת על אברהם אבינו⁷: "וייטע אשל בבאר שבע". חז"ל⁸ מסבירים שהמילה "אשל" מרמזת עד כמה אברהם השתדל בהכנסת אורחים. הוא העניק להם אכילה, שתיה ולוויה - "אשל".

גם אתה הכנסת אורחים. האכלת אותם והשקית אותם, אך לא ליווית אותם לדרכם. ב"אשל" שלך חסרה האות ל', ולכן שלטה בנכסיך ה"אש".

להרגיש בבית

כדי להבין מדוע הליווי כל כך חשוב במצוות הכנסת אורחים, אנחנו צריכים להבין מה בעצם מיוחד במצוות הכנסת אורחים יותר מכל המצוות האחרות של עזרה לזולת וגמילות חסד.

נקרא את הדברים בלשונו של הרבי:

בכלל, בענייני גמילות חסדים, ובמצוות שבין אדם לחברו בכלל - מה שנוגע בעיקר הוא הנפֶּעֶל, הטובה והתועלת

7. בראשית כא, לג.

8. מדרש לקח טוב שם ועוד.

לתת את הכסף הזה לעני כצדקה, הוא אפילו לא יודע לאן המטבע התגלגלה ובטח שהוא לא נתן את הכסף לעני בשמחה ומתוך תחושת הזדהות עם המצוקה שלו. ובכל זאת - המצווה נעשתה. שוב אנחנו רואים: מה שחשוב בעיקר זה "מה הוא מקבל", ופחות "מה אתה מרגיש".

וזו הייחודיות של מצוות הכנסת אורחים. במצווה הזו, בשונה מכל שאר המצוות של עזרה לזולת - התחושה הרגשית שלנו קריטית לקיום המצווה. אורחים צריך לארח בצורה כזו שהאורח ירגיש שאנחנו באמת שמחים לארח אותו, להתעניין בו ולעשות לו טוב על הלב.

למה זה כך? כי בכל שאר מצוות העזרה לזולת, אפשר לעשות אותן מהשפה ולחוץ. אפשר לחייך חיוך מנומס ולתת תחושה של אכפתיות, גם אם זה לא מה שאתה באמת מרגיש בפנים. אבל במצוות הכנסת אורחים זה לא כך. אם לא נקבל את האורח ברצון ובשמחה, הוא לא ירגיש בבית.

המצווה היא להעניק לאורח תחושה טובה, שיהיה לו כיף ונעים לשהות במחיצתנו. גם אם ניתן לו חדר פרטי, מיטה חמה ואוכל בשפע - אם זה לא יבוא מהלב, הוא לא ירגיש בנוח. עצם זה שהוא נכנס אליך הביתה מעמיד אותו במצב לא נעים ובתחושה ש'עושים לו טובה', ולכן אתה חייב לתת לו הרגשה שאתה באמת מתעניין בו ואכפת לך ממנו. את זה אי אפשר לזייף. רק כשהמארח באמת ובתמים יהיה שמח ומאושר מזה שהאורח נמצא בצל קורתו, האורח ירגיש אותו דבר.

נתאר לעצמנו משפחה צעירה שמגיעה לשבת חתן לעיר זרה, ומתארחת בבית של חבר של בנדוד שגר באותה עיר. המארח נותן להם חדר מאובזר, הוא דואג שהילדים שלו לא ירעישו כשהם ישנים וגם לא מעיר להם על כך שהילדים שלהם מלכלכים את הסלון. המשפחה המארחת מחייכת לאורחים באדיבות ומספקת את כל צרכיהם. אך למרות כל התנאים המפנקים, האורחים ירגישו אי נעימות וישמחו כשהאירוח יסתיים והם יוכלו לשוב לביתם. זו ההרגשה שמלווה באופן טבעי כל אורח שנכנס לטריטוריה של מישהו אחר.

מצד שני נחשוב על משפחה צעירה שבאה להתארח אצל ההורים. אולי כאן לא יקצו בעבורם את החדר המפואר ביותר, אולי גם יהיה רעש ותהיה המולה וקצת חוסר פרטיות. אבל הם ירגישו רצויים, משום שההורים ישמחו באמת לראות אותם ולארח אותם ויתרגשו מעצם זה שהם באו להתארח. כאן הם ירגישו בבית,

הבאה לחברו בפועל^{יא}.

ואילו מידת החסד של האדם גומל החסד אינה נוגעת כל כך לאדם מקבל החסד. כפי שאנו מוצאים לגבי צדקה^{יב}, שמי ש"מאבד סלע [- מטבע] מתוך ידו ומצאָה עני והלך ונתפרנס בה", קיים מצות צדקה^{יג}.

אולם בהכנסת אורחים נוסף חידוש מיוחד, שמדת החסד, הרגש החסד של בעל הבית המארח, נוגעת לנפעל - לפעולות הנעשות עבור האורח.

הכנסת האורח צריכה להיעשות באופן שהאורח ירגיש שכל פעולות המארח בשבילו באות מצד התעניינותו, מצד הרגש שלו - אהבת ישראל.

התורה מצווה אותנו במצוות רבות של עזרה לזולת: הלוואה (ללא ריבית), צדקה, עזרה כשחבר נתקע עם הרכב, ביקור חולים, כיבוד הורים, סיעוד חולים וניחום אבלים.

בכל המצוות האלה, המצוות שבין אדם לחברו, מה שחשוב בעיקר זה "מה הוא מקבל". פחות משנה למה בדיוק אתה - זה שנותן ומסייע - התכוונת ולמה עשית את מה שעשית. העיקר הוא התוצאה, שהנזק יקבל וייעזר. נכון, המצווה תהיה מושלמת יותר אם לא תעשה אותה בסבר פנים של מלפפון חמוץ אלא באדיבות וברוחב לב, אבל זה לא החלק הקריטי של המצווה.

למשל: כשהשכן המבוגר צריך עזרה להעלות את הקניות הביתה, החובה שלנו היא לעזור לו להביא את הסלים ליעד. רצוי שזה יבוא מתוך תחושת הזדהות ורצון כן לעזור, אבל לא זה העניין. כך גם כשתורמים צדקה, מתקנים פנצ'ר או עוזרים בחיפושים אחר אדם שנעדר - העיקר הוא לעזור, ופחות חשוב מה אנחנו מרגישים בלב ועד כמה המניע שלנו לעזור אותנטי.

הדוגמה הכי חזקה לזה היא האמירה של חז"ל שאם אדם איבד מטבע ומצא אותה עני וקנה בה אוכל, המאבד קיים מצווה. נשים לב: הוא לא חשב

יא. וראה אתון דאורייתא כלל כג בסופו. לקוטי שיחות ח"ט ע' 202 ואילך. וש"נ.

יב. ספרי תצא כד, יט. פרש"י שם. פרש"י ויקרא ה, יז בסופו. וראה אתון דאורייתא שם.

יג. להעיר מנתיבות עולם (למורה"ל) נתיב גמ"ח פ"ב (קרבן לסופו) החילוק בין גמ"ח וצדקה, דגמ"ח הוי מצד הנותן, וצדקה היא מצד המקבל. וראה שם פ"ד.

משום שהם יודעים שהם רצויים ואהובים אצל המארחים.

אם כן, כדי לקיים את מצוות הכנסת אורחים כמו שצריך, המארח צריך להכין את עצמו ולהיכנס למצב רגשי של הכנסת אורחים. הוא צריך באמת לחוש אכפתיות והתעניינות כלפי האורח, לא רק לעשות את הפעולות המעשיות של האירוח.

שעת פרידה

כאן באה החשיבות העצומה של ליווי האורחים אחרי האירוח:

ונקודה זו באה לידי ביטוי בחיוב "ללוות האורחים".

שכן, לוויה אינה ענין של מילוי צרכיו של האורח בעודו אורח, כמו סיפוק אכילתו ושתייתו כו' - אלא היא מצד מדת גמילות חסד, ולכן חובה זו קיימת גם לאחר שפסקה השייכות ביניהם, בשעה שהלך האורח לדרכו.

וממילא, על ידה מרגיש האורח שכל מה שנעשה בשבילו בא מצד הרגש הלב של בעל הבית המארח, שמתעניין בו וטובתו נוגעת לו.

מה המבחן האמיתי שיכול לאמת האם האורח באמת חשוב למארח או שהוא רק עושה לו טובה? התשובה היא: לראות איך מתנהגים אליו אחרי שהסתיים האירוח, לבדוק איך נפרדים ממנו. כשאדם תורם צדקה לעני, מתקן פנצ'ר או עוזר לשכן לסחוב את הקניות - הוא לא מתעניין בו אחרי שהסתיימה המשימה. הוא לא לוקח את מספר הטלפון של העני או של בעל הרכב כדי להתעניין איך הם ישנו בלילה, ולא דופק אצל השכן לשאול אם הקניות היו מוצלחות. הוא מסיים את תפקידו ברגע שהעזרה הושלמה, כי אין כאן היקשרות רגשית ביניהם אלא רק פעולה מעשית של עזרה וחסד.

הכנסת אורחים היא מצווה שדורשת אכפתיות, לב פתוח ורצון. ומה שקורה רגע אחרי, יכול ללמד אותנו האם זה באמת היה אירוח מהלב או רק 'לצאת ידי חובה'.

נחזור לאותה משפחה שמתארחת בבית מכר רחוק. כאשר הם יארזו את מזוודותיהם ויצאו

בשקט, המארחים יחייכו בנימוס ויאחלו להם דרך צלחה, אחד מבני המשפחה המארחת אולי יעזור להם להוריד את המזוודה במדרגות, וברגע שהם ייצאו מהבניין יפרדו דרכיהם לשלום. בזאת הסתיים האירוח.

הדוגמה ההפוכה היא אותה משפחה צעירה שמתארחת אצל ההורים. שם הפרידה היא החלק המרגש ביותר, יותר מהאירוח והבילוי המשותף. ההורים ושאר בני המשפחה מלווים את האורחים עד הרכב, ממשיכים לדבר אפילו דרך החלונות של הרכב, וכשהרכב כבר נוסע ההורים נשארים לעמוד במקום ומנופפים לשלום - בגלל הקושי להיפרד.

המבחן לאירוח מהלב הוא לא טיב המנות שמוגשות לאורחים או איכות המזרנים, כי אלה לא מספרים על קשר רגשי ודאגה אמיתית. רק אחרי שהאירוח הסתיים והמארחים יכולים 'לסמן וי', אפשר לבדוק האם מאחורי הצלחות והמזרנים יש גם רגש אמיתי. אם כשמגיע הזמן להיפרד המארח מלווה את האורח לדרכו, זה סימן שהאורח לא היה בשבילו 'פונקציה של מצווה' אלא שהוא באמת חש כלפיו אכפתיות, ולכן גם כשהאורח כבר לא זקוק לשירותיו הוא עדיין שומר איתו על קרבה עד הרגע האחרון.

כעת נוכל להבין את דברי הרמב"ם, שמתמקד בליווי האורחים והופך אותו לעיקר במצוות הכנסת אורחים:

ועל פי זה מובן גם הטעם שציין הרמב"ם כעניין בפני עצמו, מתוך פרטי מצוות הכנסת אורחים, רק את ענין "ללוות האורחים",

כי דווקא בזה בא לידי ביטוי העיקר במצוות הכנסת אורחים - שימת הלב לאורח".

כשהרמב"ם רוצה להגדיר את המהות של מצוות הכנסת אורחים, הוא בוחר דווקא בפרט שמבטא את העובדה שנבנה כאן קשר רגשי. מתוך מכלול פעולות האירוח, האקט שאולי נראה לנו הכי לא חשוב, הליווי בפרידה, הוא זה

יד. וגם לפי פשטות הכוונה בלוי' בכדי שהאורח לא יזוק בפועל וכיו"ב, הרי בעת שמלווה אינו במצב של נצרך וחסר, דלא כבשאר גמ'ח אכו"ש וכו' לאורח שהוא נצרך וחסר או. וא"כ גם בזה ניכרת ומודגשת מדת חסדו וטובו (שימת לב) של בעה"ב המארח לאורח. וראה זח"א קד, סע"א "דהא כלא באאי תליא" (וראה שם ואל"ך - הביאור). נתיבות עולם שם פ"ה - פעולת הלוי'.

דורשת מאיתנו לבטא במעשים תחושה אמיתית של אכפתיות.

אך ניתן לקחת את הרעיון הזה גם לכל שאר המצוות שבין אדם לחברו. אומנם הרגש שלנו הוא לא החלק החשוב במצוות האלה, אך בוודאי שאם כן נרגיש אכפתיות ודאגה כלפי הזולת, הדבר ישפיע גם על צורת עשיית המצווה ועל תחושתו הטובה של הזולת.

בכל פעם שאנו עושים טובה למישהו, נעצור לרגע לחשוב עליו וננסה לחוש אמפתיה כנה כלפיו. כשנפגוש עני שמבקש צדקה, לא רק נפתח את הארנק אלא נתעניין בו ונשתדל להזדהות עם המצוקה שלו; כשניקח מישהו 'טרמפ', נשתדל לתת לו תחושה טובה כאילו מדובר בחבר טוב שאנו שמחים שהצטרף לנסיעה שלנו; כשניתן לאדם זקן לעקוף אותנו בתור, נעשה זאת בשמחה ובחיוך, שירגיש כאילו מדובר בנכד שלו שמכבד ואוהב אותנו; לפני שמגיע אורח הביתה, נדבר עם הילדים ונספר להם כמה אנו שמחים לבואו של האורח.

החוק של אברהם

את כל זה אנחנו לומדים, כפי שכותב הרמב"ם, מאברהם אבינו. נחזור ונקרא: "וְהָיָה הַחֹק שֶׁיִּחָקֹק אַבְרָהָם אֲבִינוּ וְדָרְךְ הַחֶסֶד שֶׁנִּהְיָ בָּהּ: מֵאֲכִיל עֹבְרֵי דֶרֶכִים וּמִשְׁקָה אוֹתָן וּמְלֻחָה אוֹתָן".¹ מסביר הרבי:

וזהו המשמעות של המשך העניינים שבדברי הרמב"ם כאן - "שכר הלוויה מרובה מן הכל. והוא החוק שחקקו אברהם אבינו ודרך החסד שנהג בה, מאכיל עוברי דרכים ומשקה אותן ומלווה אותן":

"החוק שחקקו אברהם" אינו מתייחס רק לפרט של מעשה הלוויה, אלא על האופן הכללי של הכנסת האורחים. שאברהם אבינו יסד את מצות הכנסת אורחים באופן כזה, שתכלול לא רק את המעשה והנפעל של גמילות חסד, צרכיו של האורח, אלא גם את מדת החסד של בעל

שמעיד האם באמת אירחנו מהלב ונתנו לאורח תחושה של בית.

זה גם פשר ההשוואה המפתיעה בין מארח שאיננו מלווה את אורחו ל'שופך דמים', חלילה:

יתירה מזו: כאשר חסר הליווי, יש חסרון גם במצות הכנסת האורחים שבאכילה והשתיה שניתנו לאורח².

בלי ליווי, עלולה להיגרם הרגשה של שפיכת דמים אצל האורח: כאשר המארח אינו מלווה אותו, מבחין האורח בהעדר ההתעניינות בו וההתמסרות עבורו - מדת החסד שבפעולה - ואז אין רוחו נוחה מ"הכנסת אורחים" זו, ו"אזיל סומקא ואתי חיורא"³ [- הפנים מחווירות], הוא מרגיש בזיון בדבר, "שפיכת דמים".

חז"ל אמרו ביטוי חריף מאד: "כל המלבין פני חברו ברבים כאילו שופך דמים". כלומר, ביוש והשפלה בפומבי חמורים כמו לרצוח אדם. מעבר לחריפות הדברים, יש לדימוי הזה גם ביטוי פיזיולוגי: רוצח 'שופך את דמו' של הנרצח במובן המילולי; ומי שמבייש גם הוא 'שופך דם' - כי האדם שהוא מבייש מחוויר ונראה נטול חיים, כמו מת, כאילו הדם שלו נשפך ואיננו.

לפי זה נבין גם את החומרה והמשמעות של אירוח ללא פרידה, עד כדי כך ש"כל שאינו מלווה כאילו שופך דמים". אם לא מלווים את האורח לשלום, הוא עלול לחוש פתאום שלמרות כל השפע שהורעף עליו הוא בעצם 'נוזק' שעשו לו טובה. המאכלים המשובחים שהוגשו לו לא היו ביטוי לזה שהוא רצוי כאן, החדר המעולה שהוקצה לו הוא רק כדי לצאת ידי חובה. עובדה: המארחים סיימו לעשות את המצווה, ועכשיו אני כבר לא קיים. אני עוזב את הבית ויוצא לדרך לבד. זו תחושה נוראה של עלבון צורב והשפלה איומה, שגורמת לאדם להחוויר. זוהי "שפיכות דמים", חלילה.

למדנו שמצוות הכנסת אורחים מיוחדת משאר מצוות העזרה לזולת, בכך שהיא

טו. ראה רבינו בחיי פרשטנו כא, לג: ודע כי מצוות לוי' היא גמר המצוה באכסני' ותכלית השכר. ומובן מדבריו לכא' (כהאיור בפנים), שהיא לא רק גמר המצוה בזמן, כ"א (גם) השלימות שבהמצוה.
טז. ב"מ נח, סע"ב בנוגע להלבנת פנים, שהוא "כאילו שופך דמים".

הבית המארח.

וזהו "דרך החסד שנהג בה", שביחד עם היותו "מאכיל עוברי דרכים ומשקה אותן" תבוא גם לוויית האורחים.

זה מה שמייוחד כל כך בהכנסת האורחים של אברהם אבינו: הליוי - שהוא הסימן לכך שמדובר בהכנסת אורחים מתוך תחושת חסד ואכפתיות אמיתית.

ההשתדלות, ההתמסרות, הטרחה, השפע ורוחב הלב - כל זה היה אצל אברהם אבינו, אבל לא זה העיקר. אברהם אבינו מלמד אותנו משהו יסודי על הכנסת אורחים. הוא מלמד אותנו את "דרך החסד": להרגיש את הצורך של האחר בלב, ואם צריך אז לייצר את הרגש הזה בעזרת מחשבה מודעת, אכפתיות ודאגה לאורחים. רק כך הם ירגישו בבית מהרגע הראשון, כך נפתח להם את הדלת ונכניס אותם הביתה בהכנסת אורחים כמו שלמדנו מאברהם אבינו. והמבחן יהיה ברגע שאחרי: אם, כמו אברהם אבינו, יהיה לנו קשה להיפרד ולא נשלח את האורחים לשלום בלי ללוות אותם.

לראות את האורחים

עכשיו נוכל לחזור לתחילת הסיפור, ולהבין איך בכלל אברהם אבינו ראה את שלושת האורחים תוך כדי ההתגלות של הקדוש ברוך הוא אליו:

[וזהו] "החוק שחקקו אברהם אבינו ודרך החסד שנהג בה": שדבר עיקרי בהכנסת אורחים הוא מדת החסד שבזה, ההתעניינות ושימת הלב לאורח.

והדגשה זו אינה רק בשעת קיום מעשה הכנסת האורחים, כאשר המארח "מאכיל עוברי דרכים" או לאחר זמן, אלא גם לפני זה, תיכף בשעה שהוא רואה את האורחים ומקבל את פניהם, נוגעת שימת הלב וההתעניינות באורחים.

ודבר זה בא לידי ביטוי בפסוק "וירא והנה שלשה אנשים". אברהם שם לבו לשלושת האנשים, אפילו תוך כדי "הקבלת פני שכינה".

אברהם אבינו הוא זה שמלמד אותנו ש"גדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני שכינה". ולא רק בכך שהוא רץ אל אורחיו, וביקש מהקדוש ברוך הוא שימתין לו. אכן, עצם זה שהוא הבחין בשלושת האורחים - זו כבר גדולתו של אברהם.

גם ההתגלות האלוקית הגדולה של אברהם לא גוזלת מאברהם את הדאגה לאחרים, את הפניות הרגשית ואת האכפתיות לנזקקים. אפילו ברגע הנשגב הזה, הוא רואה מרחוק את האורחים וכבר מרגיש את הצורך העמוק לעזור להם, לתת להם קורת גג ואוכל ותחושה טובה של בית.

והדבר העמוק שאנחנו לומדים מכאן הוא שהכנסת אורחים כפי שהיא צריכה להיות, מתוך הזדהות רגשית לאורחים, מתחילה כבר בתשומת הלב, ברגישות לנוכחותם וצרכיהם של האורחים.

הכנסת אורחים איננה מתחילה כאשר מגישים להם אוכל, אלא מיד כאשר האורח מתקשר ומחפש מקום לינה. כשם שלבני משפחתנו אנו תמיד דרוכים לעזור, גם כאשר אנו טרודים מאד בכל מיני עניינים, אם זה באמצע הארוחה או באמצע שיחה חשובה עם חבר טוב, וגם כשאנו באמצע שיעור תורה או שולחן שבת נעזוב הכול כדי לסייע לילד שלנו שנקלע למצוקה באהבה גדולה - כך גם עלינו להיות ערניים לזהות את האנשים שזקוקים למקום, שרוצים להרגיש בבית.

את זה אנחנו לומדים מאברהם אבינו מכניס האורחים הגדול. עצם זה שהוא בכלל הבחין בשלושת האנשים המתקרבים ו'ראה אותם', מלמד אותנו שתשומת לב, התעניינות ואכפתיות מתחילות כבר כשרואים את האורחים מרחוק, עוד לפני שמכניסים אותם הביתה.

הרי אברהם לא חיכה עד שהאורחים יתקרבו לאוהל שלו כדי לבקש מהשם שימתין לו. בעיצומה של ההתגלות האלוקית הוא מבחין באנשים וכבר מבקש מהשם שיחכה ומיד רץ אליהם. את זאת מלמד אותנו אברהם אבינו: הכנסת אורחים מהלב מתחילה בלהבחין באנשים, ונגמרת בליווי שלהם לשלום בתום האירוח.